

BİR ÜNİVERSİTENİN SAĞLIK BİLİMLERİ FAKÜLTESİNDE ÖĞRENİM GÖREN SON SINIF ÖĞRENCİLERİNİN ELEŞTİREL DÜŞÜNME DÜZEYLERİNİN BELİRLENMESİ

DETERMINING THE SENIOR STUDENTS CRITICAL THINKING ABILITIES IN HEALTH SCIENCES FACULTY IN A UNIVERSITY

Yard.Doç.Dr. Ebru AKGÜN ÇITAK **Ar.Gör. Gülzade UYSAL**

Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik ve Sağlık Hizmetleri Bölümü

ÖZET

Amaç: Bu çalışmanın amacı; bir üniversitede sağlık bilimleri fakültesinde öğrenim gören son sınıf öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeylerini belirlemek ve karşılaştırmaktır.

Yöntem: Araştırma; tanımlayıcı bir araştırmadır. Özel bir üniversitenin sağlık bilimleri fakültesinde öğrenim gören 211 son sınıf öğrencisinin katılımı ile Mart-Haziran 2010 tarihleri arasında yapılmıştır. Veri toplamada araştırmacılar tarafından literatüre dayalı olarak geliştirilmiş 20 sorudan oluşan soru formu ve California Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği (CCDTI) kullanılmıştır. Veriler SPSS 11.5 paket programında ki kare t testi, ANOVA testleri kullanılarak değerlendirilmiştir.

Bulgular: Araştırmaya katılan öğrencilerin % 62,6'sı, 21-23 yaş arasında olup %74,4'ü, kadındır. Öğrencilerin %56,4'ünün Anadolu/ Fen lisesi/Kolej mezunu olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin % 69,7'sinin eleştirel düşünme eğilim puanları düşük düzeyde iken, % 30,3'ünün eleştirel düşünme eğilim puanlarının orta düzeyde olduğu belirlenmiştir. Bölümlere göre CCDTI eleştirel düşünme eğilim düzeyi toplam puan ortalamaları incelendiğinde; hemşirelik bölümü puan ortalaması; 237,69, fizik tedavi ve rehabilitasyon bölümü puan ortalaması; 230,56, beslenme ve diyetetik bölümü puan ortalaması; 225,41, sosyal hizmet bölümü puan ortalaması 220,24; spor bilimleri bölümü puan ortalaması 218,40; sağlık kurumları işletmeciliği bölümü puan ortalaması 210,27 olarak saptanmıştır. ($p<0.05$). Çalışmaya katılan öğrencilerden anadolu/ fen lisesi/ kolejde eğitim almış olanların eleştirel düşünme eğilim puanları $229,49\pm 23,8$ olarak belirlenmiştir.

Sonuçlar: Sonuç olarak; üniversitenin sağlık bilimleri fakültesi öğrencilerinde eleştirel düşünme eğilim düzeylerinin düşük olduğu saptanırken bazı sosyo-demografik özelliklerinin eleştirel düşünme eğilim düzeylerini etkilediği saptanmıştır.

Anahtar kelimeler: Eleştirel düşünme, eleştirel düşünme eğilimi, hemşirelik ve eleştirel düşünme, düşünme

ABSTRACT

Objectives: Aim of this study is to determine and compare critical thinking dispositions of the senior students in health sciences faculty in a university.

Methods: This descriptive study was conducted with 211 senior students in health sciences faculty in a private university in March- July 2010. The California Critical Thinking Disposition Inventory and a self report questionnaire survey which was developed by the researchers with the

help of the material based on the literature was used to collect the data in the study. The questionnaire was developed by the researchers. Chi-square, ANOVA and t tests were used in the data analysis in the program of SPSS 11.5.

Results: The majority (62.6 %) of the students participating in the research were in the 21-23 year old age group and 74.4 % of them were women. Most of the students (%56,4) graduated from anatolian/science high school or college. According to the findings of this study, it was determined that % 69.7 of the student's have low level critical thinking skills, % 30.3 of the students have moderate level critical thinking skills. It was determined that the mean scores of the CCTDI according to departments were for nursing department 237.69; for physical treatment and rehabilitation department 230.56; for nutrition and dietetic department 225.41, for social services department 220.24, for sports sciences department 218.40, and for health institutions management department was 210.27 ($p<0.05$). It was significantly meaningful that, the students who were graduated from anatolian/science high school or college CCTDI mean scores higher than the other students.

Conclusion: As a conclusion; it was determined that students have low level critical thinking skills in health sciences faculty in a university. Some socio-demographic data had influence on critical thinking skills.

Key Words: Critical thinking, critical thinking disposition, critical thinking skills, nursing and critical thinking

GİRİŞ

21. yüzyıl için gereken temel becerilerden biri olan eleştirel düşünme, literatürde önemi giderek artan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.

Eleştirel düşünme aktif, bağımsız, yeni fikirlere açık, fikirleri destekleyen ve göz önünde tutan, fikirlerin organizasyonuna önem veren, çok boyutlu bir düşünme biçimi olarak tanımlanmaktadır (Cüceloğlu 1998). Diğer bir tanımı ise; araştırma, sezgi, mantık ve deneyime dayanan, evrensel değerleri olan bir süreçtir. Eleştirel düşünme, çok yönlü düşünmeyi, bazen de karşıt düşünmeyi gerektirir (Taşçı 2005).

Eleştirel düşünme; bireyin bir bilginin ya da iddianın doğruluğunu, gerçekliğini ve güvenilirliğini kanıtlama, bir konu hakkında karar vermede çeşitli kriterlerden yararlanma, okuduğu ya da duyduğu bir şeye ilişkin kanıt elde etmeye çalışma, başkalarının iddia ve düşüncelerini kabul etmeden önce, onlardan bunu çeşitli dayanaklara göre kanıtlamalarını isteme, açıklık, dürüstlük, tutarlılık, doğruluk gibi zihinsel ya da entelektüel becerilerdir (Özdemir, 2005). Eleştirel düşünme becerisi de eleştirel düşünebilmek için gereken düşünme yeteneği olarak tanımlanır. Eleştirel düşünme sürecinin içerdiği beceriler; kanıtlanmış gerçekler ve öne sürülen iddialar arasındaki farklılığı yakalayabilme, elde edilen bilgilere ait kaynakların güvenilirliklerini test edebilme, ilişkisiz bilgileri kanıtlardan ayıklayabilme, önyargı ve bilişsel hataların farkında olabilme, tutarsız yargıların farkına varabilme, etkili soru sorabilme, sözlü ve yazılı dili etkili kullanabilme ve bireyin kendi düşüncelerinin farkına vardığı üst biliş ve benzerleri yer alır (Kökdemir, 2000). Eleştirel düşünebilmek için yalnızca eleştirel düşünme becerilerine sahip olmak yeterli değildir. Kişinin, bu becerilerini kullanabilmesi, kişinin eleştirel düşünme eğilimini göstermektedir (Dirimeşe, 2006). Amerikan Felsefe Derneği tarafından hazırlanan "California Eleştirel Düşünme

Eğilimleri Ölçeği" ile eleştirel düşünmeyi oluşturan yedi temel eğilim belirlenmiştir. Bu eğilimler şu şekilde açıklanmaktadır (Kökdemir, 2003):

Doğruyu arama: Seçenekleri ya da birbirinden farklı düşünceleri değerlendirme eğilimlerini içeren bu boyutta kişi gerçeği arama, soru sorma becerisi, kendi düşüncesine ters olan veriler karşısında bile nesnel davranma eğilimi gösterir.

Açık fikirlilik: Kişinin farklı yaklaşımlara karşı hoşgörüsünü ve kendi hatalarına karşı duyarlı olmasını ifade etmektedir. Bu boyutta birey, herhangi bir karar verirken başkalarının görüşlerini de göz önüne alır.

Analitiklik: Sorun çıkabilecek durumlara karşı dikkatli olma ve zor problemler karşısında bile akıl yürütme ve nesnel kanıtları kullanma eğilimini gösterir.

Sistematiklik: Örgütlü, planlı ve dikkatli araştırma eğilimidir.

Kendine güven: Kişinin kendi akıl yürütme süreçlerine duyduğu güveni ifade eder.

Meraklılık: Herhangi bir çıkar ya da beklentisi olmaksızın kişinin bilgi edinme ve yeni şeyler öğrenme eğilimini yansıtır.

Olgunluk: Zihinsel olgunluk ve bilişsel gelişimi ifade eder (Kökdemir, 2003).

Günümüzde hızla değişen sağlık sistemi ve teknoloji nedeniyle insan sağlığıyla ilgilenen disiplinlerin, uygulamalarını gerçekleştirebilmesi ve toplumun sağlık gereksinimlerine yanıt verebilmesi için bilgiyi araması, sorgulaması, eleştirel düşünebilmesi, sorunlara çözüm getirebilmesi gerekmektedir. Sağlık çalışanlarının hizmet sunumunda bu becerilerini etkin bir şekilde kullanmaları güvenli ve etkili bakım sağlamada, hizmet kalitesini yükseltmede önemli bir faktördür (Zaybak ve Khorshid, 2006). Bu nedenle, mesleğe başlamadan önce, öğrencilerin üniversite eğitimleri esnasında, eleştirel düşünme becerilerini kazanmış olması gerekmektedir.

Farklı alanlarda eğitim veren sağlık bilimleri programlarında (Çıkrıkçı 1996, Kaya 1997, Dil ve Coşkun 2001, Şenturan ve Alpar 2005, Dirimeşe 2006) ve bu bölümlerin dışındaki programlarda da (Kökdemir 2003, Özdemir 2005, Saçlı ve Demirhan 2008, Korkmaz 2009) öğrenim gören üniversite öğrencileri ile yapılmış olan çalışmalarda öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerinin olması gerektiği düzeyin altında olduğu ve genellikle orta düzeyde eleştirel düşünme becerisine sahip oldukları görülmektedir.

Öğrencilerde eleştirel düşünme becerisinin geliştirilmesi; bireysel, mesleki gelişimin ve toplumun sağlık bakım kalitesinin yükseltilmesi açısından gereklidir. Bu nedenle bu çalışmada sağlık bilimleri fakültesinden mezun olacak öğrencilerin (hemşirelik ve sağlık hizmetleri, fizik tedavi ve rehabilitasyon, beslenme ve diyetetik, sağlık kurumları işletmeciliği, sosyal hizmetler ve spor bilimleri bölümleri) eleştirel düşünme düzeyinin belirlenmesi amaçlanmaktadır.

GEREÇ ve YÖNTEM

Araştırma, tanımlayıcı, kesitsel niteliktedir. Araştırma, bir üniversitenin Sağlık Bilimleri Fakültesinde öğrenim gören son sınıf öğrencileri ile Mart-Haziran 2010

tarihleri arasında yapılmıştır. Fakültede 869 öğrenci öğrenim görmekte olup araştırmanın örneklemini fakültenin 6 bölümünün (Beslenme ve Diyetetik, Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon, Hemşirelik ve Sağlık Hizmetleri, Sağlık Kurumları İşletmeciliği, Sosyal Hizmet ve Spor Bilimleri) son sınıfında öğrenim gören 211 öğrenciden oluşturmaktadır. Araştırmada örneklem seçimine gidilmemiş, araştırmaya katılmayı kabul eden öğrenciler araştırmaya dahil edilmiştir. Örneklemin tümüne ulaşılmıştır.

Verilerin toplanmasında California Eleştirel Düşünme Eğilimleri Ölçeği (CCTDI) ve soru formu kullanılmıştır. Soru formu, öğrencilerin sosyo-demografik özelliklerini ve eleştirel düşünme eğilimlerini etkileyen faktörleri içeren 20 sorudan oluşmaktadır. CCTDI 51 maddeden oluşmakta olup 1990 yılında Amerikan Felsefe Derneğinin yürüttüğü Delphi projesinde geliştirilmiştir. Ölçeğin Türkçe geçerlilik güvenilirlik çalışması Kökdemir (2003) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin Türkçe'ye uyarlanması altı alt ölçekten oluşmaktadır. Ölçeğin alt ölçekleri doğruyu arama, açık fikirlilik, analitik düşünen, sistematiklik, kendine güven ve meraklılıktır. Bu alt ölçeklerde, ayrı ayrı değerlendirme amacıyla ölçeklerin toplamından oluşan puanlama sistemi kullanılmaktadır. Her bir madde 1 ve 6 arasında (Hiç katılmıyorum: 1 puan, katılmıyorum: 2 puan, kısmen katılıyorum: 3 puan, kısmen katılmıyorum: 4 puan, katılıyorum: 5 puan, tamamen katılıyorum: 6 puan) değerlendirilmiştir. Ölçekten alınan toplam puan eleştirel düşünme düzeyini yansıtır. 240 puanın altı düşük, 240-300 puan arası orta, 300 puanın üstü yüksek eleştirel düşünme eğilimini göstermektedir. Ölçeğin iç tutarlılığı 0.88'dir.

Elde edilen veriler Statistical Package For Social Science (SPSS 11,5 for Windows) kullanılarak analiz edilmiştir. Verilerin analizi bilgisayar ortamında değerlendirilmiştir. Veriler istatistiksel analizlerde ki-kare t testi, ANOVA testi yapılarak, yüzdelik ve sayısal dağılımlar incelenerek analiz edilmiştir.

Araştırma için Üniversitenin Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Kurulu'ndan ve Sağlık Bilimleri Fakültesi Dekanlığı'ndan gerekli izinler alınmıştır.

BULGULAR

Araştırmaya katılan öğrencilerin tanıtıcı özelliklerine bakıldığında; % 62,6'sı, 21-23 yaş arasında olup %74,4'ü, kadındır. Öğrencilerin %97,2'si bekâr ve %59,2'si bir kardeşe sahiptir. Öğrencilerin %56,4'ünün Anadolu/ Fen lisesi/Kolej mezunu olduğu belirlenmiştir.

Öğrencilerin, üniversite eğitimi alırken çalışma durumları incelendiğinde; %64,5'inin (n=136) hiç çalışmamış olduğu, çalışanların ise %23,2'sinin eğitimleriyle ilgili bir işte çalıştıkları belirlenmiştir. Öğrencilerin % 55,9'u sosyo-ekonomik durumlarını "gelir gidere eşit" olarak ifade etmiştir.

Öğrencilerin aile ilişkisi örüntüleri incelendiğinde; %52,6'sı demokratik, %20,9'u ise koruyucu aileye sahip olduklarını belirtmişlerdir.

Tablo 1: Öğrencilerin Bölümlerine Göre Eleştirel Düşünme Eğilim Puan Düzeylerinin Dağılımı (n=211)

SBF BÖLÜMLERİ	Düşük düzey (239 puan ve altı)		Orta düzey (240-299puan)	
	n	%	n	%
Hemşirelik ve Sağlık Hizmetleri Bölümü	26	12.3	24	11.4
Beslenme ve Diyetetik Bölümü	23	10.9	12	5.7
Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Bölümü	28	13.3	17	8.1
Sosyal Hizmetler Bölümü	25	11.8	5	2.4
Sağlık Kurumları İşletmeciliği Bölümü	24	11.4	1	0.5
Spor Bilimleri	21	10.0	5	2.4
Genel Toplam	147	69.7	64	30.3
X²=21,1 P=0,001				

Tablo 1’de öğrencilerin bölümlerine göre eleştirel düşünme eğilim puanlarının dağılımları görülmektedir. Öğrencilerin % 69.7’sinin eleştirel düşünme eğilim puanları düşük düzeyde iken, % 30.3’ünün eleştirel düşünme eğilim puanlarının orta düzeyde olduğu belirlenmiştir. Yapılan analiz sonucuna göre, Hemşirelik ve Sağlık Hizmetleri Bölümü’nün orta düzey eğilim puanı diğer bölümlere göre yüksek ve aralarındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (p<0.05).

Tablo 2. Öğrencilerin CCTDI Alt Ölçek Puan Ortalamalarına Göre Dağılımı (n=211)

CCTDI Alt Ölçekleri	CCTDI Alt Ölçek Puan Ortalamaları		t	p
	X	Sd		
Doğruyu arama	26,21 ± 5,8		1,9	0,02
Açık fikirlilik	48,33 ± 8,7		1,0	0,43
Analitik düşünme	49,43 ± 7,3		1,1	0,30
Sistematiklik	26,30 ± 4,0		0,6	0,81
Kendine güven	30,15 ± 5,6		1,8	0,03
Meraklılık	35,39 ± 6,7		1,2	0,27
Toplam	226,03 ± 23,6		1,4	0,12

Tablo 2’de öğrencilerin eleştirel düşünme eğilim alt ölçek puan ortalamaları incelendiğinde; alt ölçek puan ortalamalarının düşük olduğu görülmüş; doğruyu arama (26,21±5,8) ve kendine güven (30,15±5,6) alt ölçek puan ortalamalarının düşük olması istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (p<0,05).

Tablo 3: Öğrencilerin Bölümlerine Göre Eleştirel Düşünme Eğilimi Alt Ölçek Puan Ortalamaları (n=211)

CCTDI ve Alt Ölçekleri	HSH (n=50)		BD (n=35)		FTR (n=45)		SH (n=25)		SB (n=26)		SKİ (n=30)		F	p
	X	Sd	X	Sd	X	Sd	X	Sd	X	Sd	X	Sd		
Doğruyu Arama	28,05±5,8		25,23±4,7		28±5,3		24,23±6,4		25,04±5,9		23,91±5,6		3,7	0,00
Açık Fikirlilik	50,24±9,1		49,58±7,7		51,69±8,6		46,41±7,3		44,26±8,2		43,25±8,2		5,5	0,00
Analitik Düşünme	51,43±6,5		49,25±7,4		50,63±7,0		48,07±8,3		47,53±6,7		47,13±7,4		2,1	0,06
Sistematiklik	39,16±5,5		34,41±7,4		34,47±6,2		35,01±5,8		34,81±3,1		31,92±6,8		1,3	0,25

Kendine Güven	32,54±5,0	30,01±6,1	29,03±5,1	30,07±5,9	30,06±5,3	27,81±5,4	3,2 0,00
Meraklılık	26,77±3,7	26,35±3,1	27,21±4,6	25,72±4,2	25,09±3,1	25,61±4,9	5,2 0,00
Toplam	237,69±21,8	225,41±23,8	230,56±21,6	220,24±21,0	218,40±25,1	210,27±19,0	6,6 0,00

Tablo 3' de öğrencilerin bölümlere göre eleştirel düşünme eğilimi alt ölçek puanları görülmektedir. Doğruyu arama ve kendine güven alt ölçek ve genel puan ortalamalarında hemşirelik bölümü öğrencilerinin diğer bölümlere göre daha yüksek puan aldıkları; doğruyu arama, açık fikirlilik ve meraklılık alt ölçek puan ortalamalarında ise fizik tedavi ve rehabilitasyon bölümü öğrencilerinin diğer bölümlere göre daha yüksek puan aldıkları görülmüş olup sonuçlar istatistiksel olarak anlamlıdır ($p<0,05$).

Çalışmaya katılan öğrencilerin mezun oldukları lise türlerine göre eleştirel düşünme eğilimi ve alt ölçek puan ortalamaları karşılaştırıldığında, Düz lise/ Meslek lise'sinde eğitim görmüş öğrencilerin eleştirel düşünme eğilim puanları $221,55±22,7$, Anadolu/Fen lisesi/Kolej'de eğitim görmüş öğrencilerin eleştirel düşünme eğilim puanları ise $229,49±23,8$ 'dir ($p<0,05$).

Anadolu/ Fen lise/Kolej'de eğitim görmüş öğrencilerin doğruyu arama ve açık fikirlilik alt ölçek puan ortalamaları diğer lise türlerine göre yüksek düzeyde ve gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0,05$).

Çalışmaya katılan öğrencilerinin mevcut not ortalamalarına göre eleştirel düşünme eğilimi ve alt ölçek puan ortalamaları incelendiğinde; 1-2,49 not ortalamasına sahip öğrencilerin eleştirel düşünme eğilim puanları $219,63±21,0$, 2,5-2,99 not ortalamasına sahip öğrencilerde $229,05±25,5$, 3-4 not ortalamasına sahip öğrencilerde $230,64±20,7$ 'dir ($p<0,05$).

Öğrencilerin not ortalamasına göre alt ölçek puan ortalamalarına bakıldığında ise; 3-4 not ortalamasına sahip öğrencilerin doğruyu arama ve meraklılık alt ölçek puan ortalamaları diğer not ortalamalarına göre yüksek düzeyde olup aralarındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur($p<0,05$).

Öğrencilerin kardeş sayılarına göre eleştirel düşünme eğilimi ve alt ölçek puan ortalamalarının karşılaştırılması incelendiğinde; kardeşi olmayan öğrencilerin eleştirel düşünme eğilim puanları $215,34±23,5$, 1 kardeşe sahip öğrencilerin puanları $228,5±23,6$, 2 ve üzeri kardeşe sahip öğrencilerin puanları $224,99±22,8$ 'dir. Öğrencilerin kardeş sayısına göre eleştirel düşünme eğilim puanları arasında 1 kardeşe sahip öğrencilerin eleştirel düşünme eğilim puanları yüksek düzeyde ve gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0,05$).

Çalışmaya katılan öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeylerine göre eleştirel düşünme eğilimi ve alt ölçek puan ortalamaları karşılaştırıldığında; geliri giderinden az olan öğrencilerin eleştirel düşünme eğilim puanları $222,50±28,9$, geliri giderine eşit olan öğrencilerin puanları $227,62±23,1$ ve geliri giderden fazla olan öğrencilerin eğilim puanları $224,28±23,5$ 'tir ($p>0,05$).

Öğrencilerin çalışma deneyimlerine göre eleştirel düşünme eğilimi ve alt ölçek puan ortalamaları incelendiğinde; çalışma deneyimi olan öğrencilerde eleştirel düşünme eğilim puan ortalamaları yüksek düzeydedir ($p=0,05$). Çalışma deneyimi olan öğrencilerin analitik düşünme, kendine güven ve meralılık alt ölçek puan ortalamaları, çalışma deneyimi olmayan öğrencilere göre daha yüksek bulunmuştur. Bu fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($p<0,05$).

Öğrencilerin aile ilişki örüntülerine göre eleştirel düşünme eğilimi ve alt ölçek puan ortalamaları arasındaki ilişki incelendiğinde; aile özelliği otoriter olan öğrencilerin eleştirel düşünme eğilim puanları $231,43\pm 23,3$, demokratik olanların puan ortalamaları $227,41\pm 23,7$, aşırı ilgili olanların puan ortalamaları $221,15\pm 23,3$ tür. Ayrıca aile ilişkisi örüntüsü koruyucu olanların puan ortalamaları $224,81\pm 22,2$, ilgisiz olanların puan ortalamaları $206,61\pm 22,8$ ve diğer aile ilişkilerini seçenlerin puan ortalamaları ise $237,53\pm 42,3$ tür.

TARTIŞMA

Araştırmaya katılan Sağlık Bilimleri Fakültesi öğrencilerinin CCTDI' den aldıkları puan ortalamasına göre eleştirel düşünme düzeylerinin düşük olduğunu göstermektedir. Bu sonuç, literatürdeki diğer araştırma bulguları ile farklılık göstermektedir.

Literatürdeki araştırmaların eğitim bilimleri, mühendislik, fen edebiyat, sosyal bilimler ve sağlık bilimleri alanında yoğunlukla hemşirelik öğrencileri üzerinde yürütüldüğü görülmüştür. Kaya (1997)'nin mühendislik, sosyal bilimler ve sağlık bilimleri öğrencileriyle, Gülveren (2007)'in eğitim fakültesi öğrencileriyle, Kökdemir'in 2003 yılında İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencileriyle yaptıkları çalışmaların sonuçlarında öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimleri "orta düzey" olarak belirlenmiştir.

Dil ve Coşkun (2001)'un sağlık teknolojisi beslenme ve diyetetik bölümü, Dicle ve Dirimeşe (2005)'nin hemşirelik yüksekokulu, Saçlı ve Demirhan (2008)'in beden eğitimi ve spor öğretmenliği bölümü öğrencileri ile yaptıkları çalışmalarda, öğrencilerin eleştirel düşünme düzeyleri "orta düzey" olarak belirlenmiştir.

Araştırma sonuçlarındaki bu farklılığın nedenleri incelendiğinde, diğer araştırmalarda yer alan bölümlerin giriş puanlarının araştırma örnekleme kapsamında yer alan sağlık bilimleri fakültesi öğrencilerinin giriş puanlarından daha yüksek oldukları düşünülebilir.

Zambak ve Khorshid(2006)'in, Öztürk (2006)'ün, Güneş ve Kocaman(2005)'in hemşirelik bölümü öğrencileri ile yürüttükleri çalışmalarında, öğrencilerin eleştirel düşünme düzeyleri "düşük" olarak bulunmuştur. Bu sonuçlar, araştırma bulgularıyla ve özellikle hemşirelik bölümü öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeyleriyle benzerlik göstermektedir.

Grosser ve Lombard (2008)'in yaptığı çalışmada ise, üniversite öğrencilerinin eleştirel düşünme becerilerinin yüksek olmamasının nedenlerini öğretmen merkezli

işlenen dersler ile kültürel çevrenin bilişsel gelişimi destekleyecek ve eleştirel düşünme yeteneklerini kullanacak şekilde hazırlanmaması ile ilişkilendirilmiştir. Öğretmen merkezli yaklaşımlarda öğrenci, düşünen biri olarak değerlendirilmemekte, yaratıcı düşünme ve eleştirel düşünme için öğrenciye çok az fırsat tanınmaktadır. Myrick ve Yonge (2003), hemşirelik bölümünde çalışan öğretmenlerin o bölümde okuyan öğrencilerde eleştirel düşünmeyi geliştirmedeki deneyimlerini belirlemeye yönelik bir araştırma yapmışlardır. Bu çalışmada öğretmen ve öğrenciler, hemşirelik bölümü programlarının ve öğretmenlerinin derslerde kullandıkları öğretim yöntem ve tekniklerinin öğrencilerde eleştirel düşünme düzeylerini geliştirmede yetersiz kaldıklarını ve derslerde öğretmenlerin daha çok ezbere dayalı öğretim yöntemleri ve sınav durumlarını kullandıklarını belirtmişlerdir.

Araştırmada öğrencilerin bölümlere göre eleştirel düşünme eğilim puanına bakıldığında en çok "orta düzeyde" eleştirel düşünme puanına sahip olan bölüm, Hemşirelik ve Sağlık Hizmetleri Bölümüdür. Araştırma sonuçlarındaki bu farklılığın nedeninin yalnızca literatüre dayalı ders işlenmeyip problem odaklı çalışmaların yapılması, rol-play uygulamalarının olması ve klinik stajların olması düşünülebilir.

Zhang ve Lambert (2008)'in hemşirelik bölümünde öğrenim gören son sınıf öğrencileri ile yaptıkları çalışmada benzer bulgulara ulaşmışlardır. Bu şekildeki eğitimlerin öğrencilerin daha iyi yetişmesini sağlarken eleştirel düşüncelerini arttırdığını ifade etmektedir. Eleştirel düşünme düzeyi aktif eğitim yoluyla artırılabilir. Zygmunt ve Schaefer (2006)'ın yaptıkları çalışmada da, hemşirelik öğrencilerine öğrenci merkezli eğitim verilerek eleştirel düşünme becerilerinin geliştirildiğini ifade etmişlerdir. Klinik deneyimler ve sınıf ortamında bu deneyimlerin tartışılmasının ise öğrencilerin problem çözme ve eleştirel düşünme becerilerini arttırdığını bildirmişlerdir. Sınıf ortamının eleştirel düşünme düzeyini geliştirdiği bu nedenle interaktif ve diyaloga dayalı ortamın oluşturulmasının, öğrencilerin düşüncelerini söyleyebilecek bir ortam sağlanmasının gerekli olduğunu da belirtmişlerdir. Hemşirelik ve Sağlık Hizmetleri bölümünün eleştirel düşünme düzeyinin diğer bölümlere göre yüksek olmasının nedenini etkileyen diğer bir faktörün ise psikolojiye giriş ve eleştirel düşünme dersinin müfredatta olması düşünülebilir. Hemşirelik ve Sağlık Hizmetleri, Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon, Beslenme ve Diyetetik Bölümleri bu dersi alan bölümler olup eleştirel düşünme düzeylerinin araştırmaya katılan diğer bölümlerden daha yüksek olduğu bulunmuştur. Nitekim Kökdemir (2003) tarafından yapılan bir çalışmada da, lisans öğrencilerinin aldıkları "Psikolojiye Giriş" derslerinde eleştirel düşünme eğitimi verilmiş ve bu eğitimin beklenildiği gibi eleştirel düşünme eğilimini güçlendirdiği ortaya çıkmıştır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin eleştirel düşünme eğilim puan ortalamaları ile öğrencilerin mezun oldukları lise türleri incelendiğinde; Anadolu /Fen Lisesi/Kolej mezunu öğrencilerin puanlarının daha yüksek olduğu ve farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir ($p < 0,05$). Anadolu/Fen Lisesi/Kolej türü okullara kayıt olabilmek için öğrencilerin yapılan giriş sınavını kazanmaları gerekmektedir. Bu yüzden bu okullarda daha başarılı öğrencilerin eğitim görmekte olduğu düşünülmektedir.

Öğrencilerin not ortalamalarına göre eleştirel düşünme eğilim düzeyi incelendiğinde; öğrencilerin not ortalamaları yükseldikçe eleştirel düşünme eğilim puanlarının yüksek bulunduğu ve istatistiksel olarak farkın anlamlı olduğu bulunmuştur ($p<0,05$). Literatürdeki öğrencilerin eleştirel düşünme eğilim düzeyi üzerine yapılan bir çok araştırmada, eleştirel düşünme eğilimine sahip olan öğrencilerin daha yüksek not ortalamalarına sahip oldukları yolunda bulgulara rastlanılmaktadır (Facione 1995, Kaya 1997, Kökdemir 2003, Öztürk 2006). Ancak araştırmamızın bu bulgusunun aksine, Güneş ve Kocaman (2005)'in hemşirelik öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmasında eleştirel düşünme düzeyi ile akademik başarı arasında bir fark olmadığı saptanmıştır. Eleştirel düşünmenin akademik başarıya olan etkisini araştırmaya yönelik yurtdışında yapılan araştırmalar incelendiğinde, çalışmamızın bulgusunu destekler şekilde, akademik başarının eleştirel düşünmeyi olumlu yönde etkilediği saptanmıştır (Adams ve ark. 1999).

Araştırmada ise kardeşi olmayanların eleştirel düşünme düzeyi puanları daha düşük olduğu bulunmuştur. Öğrencilerin kardeş sayılarına göre eleştirel düşünme alt ölçeklerine bakıldığında, sadece iki kardeşe sahip olan öğrencilerin ortalamalarının diğer gruplara göre sistematiklik alt ölçeğindeki farkın anlamlı olduğu bulunmuştur ($p<0,05$).

Öğrencilerin sahip olduğu kardeş sayısı ile eleştirel düşünme düzeyleri arasındaki ilişki incelendiğinde; Kaya (1997)'nin çeşitli fakülte öğrencileri ile yaptığı araştırmada kardeş sayısına göre eleştirel düşünme eğilimi arasında anlamlı farklılık olduğunu belirlemiş ancak gruplar arasında ileri analizlerinde kardeşi olmayanların kardeşi olanlara göre eleştirel düşünme düzeylerinin daha yüksek olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Öztürk (2006)'ün öğrencilerle yaptığı çalışmada, öğrencilerin eleştirel düşünme eğilim puan ortalaması incelendiğinde, tek çocuk olanların diğerlerine göre daha yüksek eleştirel düşünme eğilim düzeyi ortalamasına sahip olduğu belirlenmiştir.

Öğrencilerin sosyo-ekonomik durumlarına bakıldığında; algıladıkları sosyo-ekonomik düzey ile eleştirel düşünme eğilim puan ortalaması arasındaki fark istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur ($p>0,05$).

Dil (2001), Tümkaya ve Aybek (2008) ve Özdemir (2005)'in çalışmalarında da bulgularımıza benzer şekilde sosyoekonomik düzeyin eleştirel düşünme düzeyini etkilemediği saptanırken; Öztürk (2006) ve Kaya (1997)'nin yaptıkları çalışmalarda araştırma bulgularının aksine sosyoekonomik düzey arttıkça eleştirel düşünme düzeyinin de arttığı bulunmuştur.

Öğrencilerin çalışma deneyimi ile eleştirel düşünme eğilim düzeyi arasındaki ilişki incelendiğinde; deneyimi olanların puanlarının daha yüksek olduğu saptanmıştır ($p<0,05$). Alt ölçek puanları incelendiğinde ise analitik düşünme, kendine güven ve meraklılık alt ölçekleri arasında anlamlı bir fark bulunmuş ($p<0,05$), doğruyu arama, açık fikirlilik ve sistematiklik alt ölçekleri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Literatürde, deneyimin eleştirel düşünme eğilimini arttırdığı belirtilmektedir.

Öğrencilerin ailelerinin eğitim düzeyine bakıldığında, annelerin (%39,3) ve babaların (%56,4) üniversite mezunu olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin anne- baba eğitim durumları ile eleştirel düşünme düzeyleri arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$). Kaya (1997), Öztürk (2006), Özdemir (2005) ve Dil (2001)'in çalışmalarında da benzer sonuçlar elde edilmiştir. Ancak bu bulguların aksine Brooks ve Shepherd (1990)'ın çalışmasında anne-baba eğitim düzeyi yükseldikçe eleştirel düşünme düzeyinin arttığı bulunmuştur. Araştırmada, öğrencilerin eleştirel düşünme alt ölçek puan ortalamaları incelendiğinde anne-baba eğitim düzeyi arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p> 0,05$).

Araştırmaya katılan öğrencilerin, aile yapıları ile öğrencilerin eleştirel düşünme düzeyleri arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Öztürk'ün, (2006) yaptığı çalışmada da aile yapısı ile öğrencilerin eleştirel düşünme düzeyi arasında ilişki bulunmamıştır. Literatürde, çocuklarına demokratik bir ortam sağlayan ailelerin, onları karar süreçlerine kattığı ve böylece bağımsızlığını kazanan çocuğun, düşüncelerini rahatlıkla ifade edebildiği, olaylara farklı açılardan bakabildiği, eleştirel ve yaratıcı düşünmesinin geliştiği belirtilmektedir (Ford ve Profetto 1994, Kaya 1997, Dil 2001, Tümkeya ve Aybek 2008). Araştırmanın bu bulgusunun, öğrencilerin aile yapılarını olduğundan farklı değerlendirmelerinden ya da ilgili soruyu işaretlemeye yeterince objektif davranmamalarından kaynaklanabileceği düşünülebilir.

SONUÇ

Araştırma sonucunda; Sağlık Bilimleri Fakültesi öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilim puan ortalamalarının “düşük düzeyde” yoğunlaştığı saptanmıştır. Bölümler içerisinde Hemşirelik Bölümünün toplam eleştirel düşünme eğilim puanı diğer bölümlerin puanına göre yüksek bulunmuştur. Öğrencilerin alt ölçek puanları bölümlere göre incelendiğinde; doğruyu arama, analitik düşünme, sistematiklik ve kendine güven alt ölçek puan ortalamaları Hemşirelik bölümünde; açık fikirlilik ve meraklılık alt ölçek puan ortalamalarının ise Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Bölümü'nde daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Öğrencilerin eleştirel düşünme eğilim puanları değişkenlere göre incelendiğinde; kadınların, kardeş sayısı fazla olanların, Anadolu /fen lisesi/ kolej mezunlarının, not ortalamaları yüksek olanların ve eğitimleri ile ilgili çalışma deneyimleri olanların eleştirel düşünme eğilimleri yüksek bulunmuştur.

ÖNERİLER

Araştırmamızda elde edilen bulgular doğrultusunda;

- Öğrencilerin eleştirel düşünme düzeylerini geliştirmeye yönelik eğitim-öğretim stratejilerinin geliştirilmesi, müfredat kapsamına “eleştirel düşünme” dersinin alınması, eğitimcilerin düz anlatım yerine eleştirel düşünme becerisini geliştirecek vaka analizi, rol-play, tartışma gibi öğretim yöntemlerini daha sık kullanması,
- Öğrencilerin eğitimi sırasında klinik ve saha uygulama sürelerinin artırılması,

- Eleştirel düşünme eğilim düzeyini geliştirilmesi için öğrencilerin eğitiminde probleme dayalı öğretim gibi öğrenci merkezli eğitim modellerinin kullanılması,
- Öğrencilerin eleştirel düşünme düzeylerinin düşük olmasının nedenlerini farklı açılardan irdeleyen çalışmaların planlanması önerilmektedir.

TEŞEKKÜR

Araştırmanın veri toplama aşamasında katkı sağlayan, Ayşe Betül Kanmaz, Meltem Kurt, Sevinç Kuş, Fatma Özcan, Gülşah Oklaz ve Hatice Tamer'e teşekkür ederiz

KAYNAKLAR

- Adams MH, Stover LM, Whitlow FA (1999). Longitudinal evaluation of baccalaureate nursing students' critical thinking abilities. *Journal of Nursing Education*, 38:3, 139-141.
- Aybek B, Tümkaya S (2008). Üniversite öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimlerinin sosyo-demografik özellikler açısından incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17:2, 387-402.
- Brooks KL ve Shepherd JM (1990). The relationship between clinical decision making skills in nursing and general critical thinking abilities of senior nursing students in four types of nursing programs. *Journal of Nursing Education*, 29:9, 391-399.
- Cüceloğlu D (1998). İyi düşün doğru karar ver. (23. Baskı). İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Çıkrıkçı N (1992). Watson-Glaser eleştirel akıl yürütme gücü ölçeğinin (Form YM) lise öğrencileri üzerindeki ön deneme uygulaması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 25:2, 559-569.
- Dil (Coşkun)S (2001). Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeyleri. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. Ankara.
- Dirimeşe E ve Dicle A (2006). Hemşirelerin ve Öğrenci hemşirelerin eleştirel düşünme eğilimlerinin incelenmesi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. İzmir.
- Facione PA, Sánchez, (Giancarlo) CA, Facione, NC ve ark. (1998). The disposition toward critical thinking. *Journal of General Education*, 44:1, 1-25.
- Ford JS ve Profetto-Mcgrath J (1994). A model for critical thinking within the context of curriculum as praxis. *Journal of Nursing Education*, 33:8, 341-344.
- Gülveren H. (2007). Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Becerileri ve Bu Becerileri Etkileyen Eleştirel Düşünme Faktörleri. Dokuz Eylül Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Doktora Tezi. İzmir.
- Güneş N ve Kocaman G (2005). Hemşirelik öğrencilerinde kontrol odağı ve eleştirel düşünme becerisinin akademik başarıya olan etkisinin incelenmesi. II. Aktif Eğitim Kurultayı, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Grosser MM ve Lombard BJJ (2008). The relationship between culture and the development of critical thinking abilities of prospective teachers. *Teaching and Teacher Education*, 24:5, 1364-1375.
- Kaya H (1997). Üniversite öğrencilerinde eleştirel akıl yürütme gücü. İstanbul Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Doktora Tezi. İstanbul.
- Korkmaz Ö (2009). Eğitim fakültelerinin öğrencilerin eleştirel düşünme eğilim ve düzeylerine etkisi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7:4, 879-902.
- Kökdemir D(2000). Denizyıldızlarını kurtarmaya çalışanların öyküsü: eleştirel ve yaratıcı düşünme. 11. Ulusal Psikoloji Kongresi, 19-22 Eylül, Ege Üniversitesi, İzmir
- Kökdemir D (2003). Eleştirel Düşünme; www.baskent.edu.tr/elyad.
- Myrick F ve Yonge F (2004). Enhancing critical thinking in the preceptorship experience in nursing education. *Journal of Advanced Nursing*, 45:4, 371-380.
- Öztürk N (2006). Hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeyleri ve eleştirel düşünmeyi etkileyen faktörler. Cumhuriyet Üniversitesi. Sağlık bilimleri Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. Sivas.

- Özdemir SM (2005). Üniversite öğrencilerinin eleştirel düşünme becerilerinin çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi Erişim tarihi: 23.11.2010. http://www.tebd.gazi.edu.tr/arsiv/2005_cilt3/sayi_3/297-316.pdf.
- Saçlı F ve Demirhan G (2008). Beden eğitimi ve spor öğretmenliği programında öğrenim gören öğrencilerin eleştirel düşünme düzeylerinin saptanması ve karşılaştırılması. Hacettepe Üniversitesi Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yüksekokulu. Spor Bilimleri Dergisi, 19:2, 92-110.
- Şenturan L ve Alpar Ş (2009). Hemşirelik öğrencilerinde eleştirel düşünme. Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi,12:1,22-31.
- Taşçı S (2005). Hemşirelikte problem çözme süreci, Erciyes Üniversitesi.Sağlık Bilimleri Dergisi Hemşirelik Özel Sayısı, 14: 73-78.
- Zaybak A ve Khorshid L (2006). Ege üniversitesi hemşirelik yüksekokulu öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeylerinin incelenmesi. Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi 22 (2) : 137-146.
- Zhang H, Lambert V (2008). Critical thinking dispositions and learning styles of baccalaureate nursing students from China. Nursing & Health Sciences, 10:3, 175-181.
- Zygmunt DM ve Schaefer KM (2006). Assessing the critical thinking skills of faculty: what do the findings mean for nursing education. Nursing Education 27:5, 260-268.... r o"x7